

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף לו

למדנו במשנה - דיני ממונות הטמאות והטהרות מתחילין מן הגדול:

אמר רבי: אני הייתי בין הדיינים שהיו בבית דין של רבי, וממני היו מתחילים ראשון, כלומר שאותי היו שואלים ראשון מה דעת.

קושיא: והא אבן מתחילין מן הגדול תנן: והרי משנתנו אמרה שהגדול שבדיינים אומר ראשון מהי דעתו, ומדוע לא התחילו ברבי ראשון?

תירוץ: אמר רבה בריה דרבא, ואיתימא רבי הלל בריה דרבי וולס: שונה בית דינו של רבי משאר בתי דינים, שמפני ענווה יתירה שהיתה ברבי הוא קבע שמתחילים מן הקטן.

מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד: תורתם וגדולתם של ישראל באדם אחד שאין כמוהו בכל ישראל בתורה ובגדולה, כגון משה שהיה גדול על כל ישראל במלכות ובתורה, וכן רבי היה גדול על כל ישראל בנשיאות ובתורה, ורק משה רבינו ורבי היו יחידים בזרם בדבר זה.

קושיא: ולא? וכי לא היה עוד אדם אחד שהיו בו תורה וגדולה יותר מכל ישראל? **והא הוה יהושע:** והרי היה את יהושע בן-נון שהיה גדול על כל ישראל בהנהגה ובתורה. **תירוץ:** הוה אלעזר: בזמנו היה את אלעזר בן אהרן הכהן שהיה גדול בתורה כמותו, וא"כ הוא לא היה היחיד.

קושיא: והא הוה פנחס? לאחר שמת אלעזר אביו והיה הוא הכהן גדול והחכם שבדור, ונמצא שהיו אצלו תורה וגדולה במקום אחד? **תירוץ:** הוּ זקנים: בזמנו היו הזקנים שקיבלו מיהושע, כגון עתניאל אבצן וכו'.
קושיא: והא הוה שאול? שאול המלך. **תירוץ:** הוה שמואל: בזמנו היה את שמואל הנביא. **קושיא:** והא נח נפשיה? והרי שמואל נפטר בחיי שאול, וא"כ היה זמן ששאול היה היחיד שהיה גדול על כל ישראל במלכות ובתורה. **תירוץ:** כולה שניה קאמרינן: הכוונה שבכל שנותיו לא היה כמוהו בכל ישראל, וזה היה רק במשה

וברבי, אבל שאול המלך לא היה היחיד בכל שנותיו, כיון שבחלק משנותיו היה את שמואל.

קושיא: **והא הוה דוד?** דוד המלך. תירוץ: **הוה עירא היאירי:** שהיה רבו של דוד. קושיא: **והא נח נפשיה?** תירוץ: **כולהו שניה קאמרינן.**

קושיא: **והא הוה שלמה?** שלמה המלך. תירוץ: **הוה שמעי בן גרא:** שהיה גדול בתורה. קושיא: **והא קטליה?** והרי שלמה המלך הרג אותו (כיון שהוא מרד בדוד המלך, ודוד ציווה לפני מותו את שלמה בנו שימית אותו), וא"כ היה זמן ששלמה היה היחיד שהיה גדול על כל ישראל במלכות ובתורה? תירוץ: **כוליה שניה קאמרינן.**

קושיא: **הא הוה חזקיה?** חזקיה המלך. תירוץ: **הוה שבנא:** שהיתה לו ישיבה יותר גדולה משל חזקיה. קושיא: **והא איקטיל?** סנחריב מלך אשור הרג אותו. תירוץ: **כולהו שניה קאמרינן.**

קושיא: **והא הוה עזרא?** עזרא הסופר. תירוץ: **הוה נחמיה בן חכליה:** שהיה בגדולה יותר מעזרא.

אמר רב אדא בר אהבה, אף אני אומר, מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד!

קושיא: **ולא? והא הוה הונא בר נתן:** שהיה כמו רב אשי בתורה ובגדולה.

תירוץ: **הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי:** היה מכופף את דעתו לרב אשי, ולכן נחשב רב אשי יחיד בדורו.

*

למדנו במשנתנו - דיני נפשות מתחילין מן הצד (= שואלים קודם כל את דעתם של הדיינים הקטנים, ולבסוף את הגדול):

מנא הני מילי, אמר ר' אחא בר פפא: לומדים זאת מהפסוק "ולא תענה על רב", המילה "רב" ללא ניקוד נקראת גם "רב", ומשמע שלא תחלוק על הגדול שבדיינים, ונמצא שאם הגדול שבדיינים יאמר הראשון את דעתו ויחייב את הנידון מיתה, שוב לא יוכלו שאר הדיינים לחלוק עליו ולזכות אותו, כיון שהם קטנים ממנו, ולכן מתחילים קודם כל בקטנים, ובכך אם אחד מהקטנים יזכה את הנידון יתכן שאחד מהגדולים יקבל את דעתו וגם הוא יזכה אותו.

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לומדים זאת מהפסוק "וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַנְשָׁיו חֲגְרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ, וַיִּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ, וַיִּחְגְּרוּ גַם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ" (= מדובר בדוד שהלך להרוג את נבל הכרמלי), דהיינו שדוד ובית דינו דנו האם להרוג את נבל, וקודם כל הסכימו הקטנים שצריך להורגו ורק לבסוף הביע דוד את דעתו שגם הוא מסכים לכך, ולכן נאמר בהתחלה "וַיִּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ" דהיינו שהם אמרו תחילה את דעתם שצריך להרוג את נבל, ורק אח"כ "וַיִּחְגְּרוּ גַם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ", דהיינו שרק לאחר שהם אמרו את דעתם אמר דוד את דעתו שצריך להורגו. נמצא שמתחילים מן הקטן תחילה.

*

אמר רבי: יכול אחד מהדיינים ללמוד עם תלמידו בדיני נפשות, ומראה לו את דעת המחייבים ודעת המזכים, ואם התלמיד מכריע כאחד מהצדדים מצרפים את דעתו של התלמיד להכרעת הדין.

קושיא: **מיתיבי:** והרי למדנו בברייתא - דיני טהרות וטומאות פוסקים אותם על פי דיין יחידי, אבל אם ישנה מחלוקת, עומדים למניין ומכריעים כפי רוב הדעות, ואם היו בצד אחד אב ובנו, שניהם כשרים (למרות שהם קרובים) ומחשיבים אותם כשני דעות, וכן אם היו שנים מהדיינים רב ותלמידו, מחשיבים אותם כשני דעות. אבל בדיני ממונות ודיני מכות, שצריך מן התורה שלושה דיינים, ובדיני נפשות שצריך מן התורה 23 דיינים, וכן בקבלת עדות קידוש החדש שצריך מן התורה שלושה דיינים, וכן בעיבור שנה שצריך מן התורה שלושה חמשה ושבעה דיינים (כאמור לעיל בתחילת המסכת), הרי אב ובנו אינם כשרים לדון יחד (= בדיני ממונות או נפשות, אבל הם כשרים לדון יחד בקידוש החדש ובעיבור שנה אלא שהם נחשבים כדיין אחד), והרב ותלמידו נחשבים רק כדיין אחד.

נמצא שרב ותלמידו נחשבים רק כדיין אחד, וזה שלא כדברי רב שאמר שהם נחשבים כשני דיינים.

תירוץ: **כי קאמר רבי:** דברי רב (שהתלמיד והרב נחשבים כשני דיינים) נאמרו כגון לגבי רב כהנא ורב אסי תלמידי רב, שהם היו צריכים שרב ילמד אותם את מה ששמע מרבו, אבל הם לא היו צריכים ללמוד ממנו למצוא ראיות ולישב טעמים, שאת זה הם עשו בעצמם, ולכן כל אחד מהם נחשב לדיין בפני עצמו. [ומה שהם הוצרכו לשמוע מפי רב את מה ששמע מרבתינו אין בזה חיסרון, שהרי גם כל ישראל למדו את התורה ממשה].

*

א"ר אבהו, עשרה דברים (= חילוקי דינים) **יש בין דיני ממונות לדיני נפשות** כפי שלמדנו במשנתנו לעיל, וכל הדינים הנוהגים בדיני נפשות אינם נוהגים בשור הנסקל, חוץ מהדין ששור הנסקל צריך 23 דיינים שבזה הוא שווה לדיני נפשות.

מנא הני מילי, אמר רב אחא בר פפא: שנאמר "לא תטה משפט אִבְיָנָךְ בְּרִיבוֹ", ודורשים שאמנם את משפט אביונך אל תטה לרעה על פי רוב של דיין אחד (כפי שלמדנו לעיל שבדיני נפשות אין הולכים אחרי רוב של דיין אחד לחובה אלא רק לזכות), אבל אתה מטה לחובה את דינו של שור הנסקל על פי רוב של דיין אחד. ומכאן ששור הנסקל נידון ב-23 דיינים כמו בדיני נפשות.

קושיא: עשרה? הא ט' הו: מדוע רבי אבהו אמר שיש עשרה חילוקי דינים בין דיני ממונות לדיני נפשות, והרי יש רק תשעה? **הגמ' לא מכינה את הקושיא:**

הא עשרה קתני? והרי במשנתנו יש עשרה חילוקי דינים בין דיני ממונות לדיני נפשות, ומה הקושיא על רבי אבהו?

הגמ' מבארת את הקושיא:

משום ד'אין הכל כשרין' ו'עשרים ושלשה' חזא היא: הדין ש'אין הכל כשרים לדון דיני נפשות' והדין 'דיני נפשות בעשרים ושלשה' (= הדינים כתובים במשנתנו) נחשבים לדין אחד, לפי שהדין 'אין הכל כשרים לדון דיני נפשות' בא לפסול ממזר לדון דיני נפשות, והטעם שממזר פסול בדיני נפשות הוא בגלל שצריך סנהדרין של עשרים ושלשה דיינים מיוחסים, ולכן שניהם נחשבים לדין אחד, ונמצא שיש רק תשעה דברים וקשה על רבי אבהו.

תירוץ: הא איכא אחריתי: הרי יש חילוק נוסף המופיע בכרייתא - אין מושיבים בסנהדרין לדון דיני נפשות דיין שהוא זקן או סריס או מי שאין לו בנים, כיון שאין להם צער גידול בנים ואינם רחמנים (ואף שלזקן היה צער גידול בנים, הוא כבר שכח). ר' יהודה מוסיף שלא מושיבים אדם אכזרי. אבל לגבי מסית לעבוד עבודה זרה כל הנ"ל כשרים לדון, שנאמר לגבי מסית "וְלֹא תִחָמַל וְלֹא תִכְסֶה עָלָיו". נמצא שבאמת יש עשרה חילוקי דינים בין דיני ממונות לדיני נפשות וכדברי רבי אבהו.

*

למדנו במשנה - הכל כשרין לדון דיני ממונות:

הכל לאתויי מאי? אמר רב יהודה לאתויי ממזר: שכשר לדון דיני ממונות.

קושיא: **הא תנינא חדא זימנא וכו':** הרי כבר למדנו במשנה לעיל (דף כז') 'כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות, ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות'. וביאר רב יהודה שהדיין הראוי לממונות ולא לנפשות, הוא ממזר. ואם כן מדוע המשנה הוצרכה לכתוב את אותו הדין פעמיים?

תירוץ: **חדא לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר:** אחת מהמשניות מלמדת על ממזר ואחת מלמדת על גר. וצריך את שניהם (ולא ניתן ללמוד אחד מהשני). כי אם המשנה היתה משמיעה לנו רק שגר כשר לדון דיני ממונות, לא היינו יודעים שגם ממזר כשר, בגלל שגר ראוי לבוא בקהל ואילו ממזר לא. ואם היא היתה משמיעה לנו רק שממזר כשר לא היינו יודעים שגם גר כשר, כי ממזר נולד מזרע ישראל (למרות שהיה זה בעבירה), ואילו גר לא.

*

למדנו במשנה - ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות:

מאי טעמא? דתני רב יוסף כשם שבית דין מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום: של פגם משפחה.

קושיא: **ודילמא מום ממש?** **תירוץ:** **אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא "והתיצבו שם עמך" עמך בדומין לך:** הקב"ה אמר זאת למשה כשאסף שבעים איש מזקני ישראל שיהיו סנהדרין איתו (בפרשת בהעלותך). משם לומדים שהדיינים צריכים להיות דומים למשה רבינו בלא פגם משפחתי.

ודילמא התם משום שכינה: שם הקב"ה אמר לו שיאסוף אותם והקב"ה ישרה את שכינתו עליהם והם יקבלו נבואה. ולכן נאמר שם שהם צריכים להיות דומים למשה בלי פגם משפחתי כדי שתשרה עליהם השכינה. אך אין ראייה מכאן לדיינים שבכל דור ודור שאינם מקבלים נבואה.

אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא "ונשאו אתך" אתך בדומין לך ליהוי: אלא לומדים מהפסוק שאמר יתרו למשה שיעמיד דיינים תחתיו, דיינים הדומים לו.

משנה: **סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה:** הדיינים יושבים בחצי עיגול כדי שיהו רואין זה את זה ויוכלו להתווכח זה עם זה עד שתצא ההוראה כהלכה (רש"י חולין).

ושני סופרי הדיינים עומדים לפניהם וכו': ושניהם כותבים גם את דברי המחייבים וגם את דברי המזכים, כדי שאם יטעה אחד מהם, מה שכתב חבירו יוכיח.

ר' יהודה אומר שלשה: כי צריך שאדם אחד יכתוב רק את דברי המחייבים או רק את דברי המזכים, כדי שלא יטעה בכתיבה כתוצאה מריבוי הטענות. והשלישי כותב את דברי המזכים והמחייבים, כדי שאם אחד משני הסופרים הראשונים יטעה, כתיבתו של השלישי תוכיח.